

การรับรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเชิงพื้นที่ชุมชนตรอกวังหลัง
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร*

THE PERCEPTION AND THE PARTICIPATION FOR AREA BASED DEVELOPMENT
OF THE PEOPLE AT WANGLANG ALLEY COMMUNITY,
BANGKOKNOI DISTRICT, BANGKOK METROPOLIS

ภริดา ชัยรัตน์

Pirada Chairatana

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Kasetsart University

Corresponding Author E-mail: fsocpdc@ku.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการรับรู้ การมีส่วนร่วม และความต้องการพัฒนาพื้นที่ของประชาชน 2) เปรียบเทียบการรับรู้ การมีส่วนร่วม และความต้องการพัฒนาพื้นที่ของประชาชน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้กับการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาพื้นที่ของประชาชน และ 4) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการพัฒนาพื้นที่กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ 250 คนในชุมชนตรอกวังหลัง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ กำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีการรับรู้และมีความต้องการพัฒนาพื้นที่ อยู่ในระดับปานกลาง และมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ประชาชนที่มีอายุและสถานภาพสมรสต่างกันมีส่วนร่วมของประชาชนแตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่อาชีพต่างกันมีความต้องการของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่ต่างกัน ในขณะที่การรับรู้ของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมและมีความสัมพันธ์กับความต้องการของประชาชน ส่วนความต้องการของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การรับรู้; การมีส่วนร่วม; การพัฒนาเชิงพื้นที่

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study the level of perception, participation and needs of people for area-based development, 2. To compare the perception, the participation and the needs of people for area-based development classified by personal factors, 3. To examine the relationship between the perception with the participation and the needs of people for area-based development and 4. To examine the relationship between the needs of people with the participation in area-based development. The questionnaire was used as a tool to collect data from the 250 random sampling households at the Wang Lang alley community. The statistics for data analysis were percentage, mean, t-Test, One-way ANOVA and Pearson's product moment correlation coefficients. The data analyzed by statistical software. The level of statistical significance was set at 0.05.

The results of this research were found that the people's perception and people's needs were at moderate level. The level of people participation was at low level. The hypothesis testing revealed that the difference in age and marital status had the difference about people participation, and the difference in occupation had the difference about people needs in area-based development. Meanwhile the people's perception was related to the people participation and related to the needs of people for area-based development. Likewise, the needs of people related to the people participation in area-based development were at the statistically significant of 0.05

Keywords: Perception; Participation; Area-based Development

บทนำ

แนวทางการพัฒนาของประเทศไทย ได้ดำเนินการภายใต้กรอบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561 – 2580) ที่ยึดแนวทางการพัฒนาตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ของสหประชาชาติ ที่เน้นการพัฒนาแบบองค์รวม ไปพร้อมกับการสร้างสมดุลแห่งการพัฒนา เพื่อให้เกิดความยั่งยืน โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งหวังให้เศรษฐกิจเติบโต มีการกระจายรายได้ มีสวัสดิการสังคม มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และมีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี (ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี, 2561) เช่นเดียวกับกรุงเทพมหานคร ที่ได้มีการวางแผนการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งเป็นไปตามนโยบายกระตุ้น

เศรษฐกิจของรัฐบาล และส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่มีลักษณะโดดเด่น (เดลินิวส์, 2563) โดยการพัฒนาพื้นที่ชุมชนตรอกวังหลัง ได้เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ต้องดำเนินการตามแผนงานการพัฒนาภูมิทัศน์ของสำนักงานการโยธา กรุงเทพมหานคร

ชุมชนตรอกวังหลัง เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีความสำคัญ มีรูปแบบและเอกลักษณ์ที่สะท้อนถึงความเป็นชุมชนเมือง (Urbanization) มีลักษณะเป็นชุมชนเปิด เนื่องจากเป็นจุดรวมตลาดการค้า การเชื่อมต่อการคมนาคมทั้งทางบกและทางน้ำ และถือได้ว่าเป็นชุมชนที่มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปได้เป็นอย่างดี จากแผนงานพัฒนาพื้นที่ชุมชนตรอกวังหลัง ของสำนักงานการโยธา กรุงเทพมหานคร ได้กำหนดให้มีการปรับปรุงทัศนียภาพถนนวังหลัง เชื่อมต่อจากโรงพยาบาลศิริราช ไปยังวัดระฆังโฆสิตาราม และออกสู่ถนนอรุณอมรินทร์ 22 ซึ่งมีความยาว 550 เมตร (สำนักการโยธา, 2562) ตามแผนการพัฒนาชุมชนภายใต้บริบทของความเป็นชุมชนเมือง ซึ่งพบว่า ถึงแม้ว่ากรุงเทพมหานครจะมีการประชาสัมพันธ์ แต่ประชาชนยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อน บางส่วนเกิดการต่อต้านไปจนถึงการปฏิเสธการดำเนินการต่าง ๆ ที่มาจากภาครัฐ อันเนื่องมาจากความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม และความไม่สะดวกสบายที่จะเกิดขึ้นระหว่างการปรับปรุงพื้นที่ ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งได้

ปัจจัยที่อาจเป็นสาเหตุทำให้เกิดความขัดแย้ง นำไปสู่การสำรวจแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา เริ่มจากการรับรู้ของประชาชน ซึ่งเป็นการสื่อสารเพื่อให้ประชาชนเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายของภาครัฐได้อย่างรวดเร็ว และถูกต้อง ในฐานะที่หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ส่งสาร ผ่านช่องทางการสื่อสาร และประชาชนเป็นกลุ่มเป้าหมายในฐานะผู้รับสาร หากการรับส่งสารมีประสิทธิภาพจะช่วยให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างถูกต้อง จนเกิดความเข้าใจ และยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกิดมาจากการเข้าใจห่วงใยในประเด็นต่าง ๆ ร่วมกัน หรือมีความเดือดร้อนเหมือน ๆ กัน (กิตติ คำอุษา, 2552) และยังรวมถึงความต้องการของประชาชนที่ถือเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมด้วยเช่นกัน

ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดของ Cohen and Uphoff (1980) เป็นกรอบหลัก ผสมผสานกับแนวคิดของนักวิชาการไทย (ถวิลวดี บุรีกุล, 2551; เดโช แสงภักดี, 2546; สุจินตรา สะพุ่ม, 2559) เพื่อให้มีความเหมาะสมกับบริบทการพัฒนาชุมชนในประเทศไทย เริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการค้นหาประเด็นปัญหาาร่วมกัน เพื่อแสดงถึงความสามารถรับรู้และเข้าใจในปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง ถัดมาจึงเป็นการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานร่วมกัน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการวางแผนและดำเนินกิจกรรม รวมทั้งการคัดเลือกแนวทางที่ดีที่สุดเพื่อแก้ไขปัญหาได้ หลังจากดำเนินการแล้วจะเป็นส่วนที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการรับและแบ่งปันผลประโยชน์ เพื่อสร้างความรู้สึถึงความเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นแก่ชุมชน และสุดท้ายเป็นการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลร่วมกัน ซึ่งจะทำให้ทราบถึงผลสำเร็จของงานที่ได้ปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงในครั้งต่อไป

ในขณะที่การรับรู้ร่วมกันเป็นสิ่งสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วม ในอีกด้านการสำรวจถึงความต้องการของประชาชน ก็เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำมากระตุ้นให้ประชาชนเกิดความสนใจ และส่งเสริมการมีส่วนร่วม เพื่อผลักดันให้การดำเนินการต่าง ๆ สามารถตอบสนองได้ตรงกับความต้องการพัฒนาพื้นที่ของประชาชนให้ได้มากที่สุด ในการนี้ผู้วิจัยจึงได้ประยุกต์แนวคิดของ นิภาพร รัตนปริยานุช (2556) ที่กล่าวถึงความต้องการในการพัฒนาชุมชนของประชาชน 8 ด้าน เพื่อเป็นตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้ 1) ความต้องการพัฒนาด้านการเมืองและการบริหาร เกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารของชุมชน และภาคประชาสังคม ส่งเสริมสนับสนุนการขับเคลื่อนขององค์กรชุมชนและคณะกรรมการชุมชน 2) ความต้องการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การพัฒนา ปรับปรุง และบำรุงรักษาถนน สะพาน ทางเท้า ท่อระบายน้ำ จัดทำผังเมือง รวมทั้งการพัฒนาระบบจราจร 3) ความต้องการด้านการพัฒนาสังคม หมายถึง การพัฒนาองค์ความรู้สู่ชุมชน สร้างชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 4) ความต้องการพัฒนาด้านการจัดระเบียบชุมชน หมายถึง การรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ส่งเสริมและให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่และประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมและบรรเทาสาธารณภัย 5) ความต้องการพัฒนาด้านสาธารณสุขและส่งเสริมคุณภาพชีวิต หมายถึง การส่งเสริมบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ ควบคุมป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่ออันตราย และดูแลรักษาสุขภาพอนามัย ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรม สงเคราะห์และสวัสดิการเด็ก คนชราและคนพิการ 6) ความต้องการพัฒนาด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจ หมายถึง การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่น กระตุ้นให้เกิดการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมที่สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 7) ความต้องการพัฒนาทางการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ส่งเสริมและเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรม จารีต ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนากระบวนการทางการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ 8) ความต้องการด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อบรรณรักษ์ ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกสาธารณะ ที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โครงการวิจัยนี้ จึงมุ่งเน้นไปที่การสำรวจถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ตลอดจนความต้องการในการพัฒนาชุมชนของประชาชน ในฐานะที่เป็นสมาชิกชุมชนตรอกวังหลัง ภายใต้แนวคิดของการพัฒนาชุมชนที่ว่าหากชุมชนมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและทั่วถึง จะทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนร่วมกันมากขึ้น และนำไปสู่ความต้องการในการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง อันเป็นผลลัพธ์และตรงตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาอย่างยั่งยืน และยังช่วยสร้างให้เกิดความเข้าใจ การให้ความร่วมมือ ป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น ผ่านการสนับสนุนส่งเสริมการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในพื้นที่อย่างเต็มที่ รวมไปถึงเพื่อเป็นแนวทางในการวางนโยบายและ

แผนปฏิบัติงานต่อหน่วยงานภาครัฐให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายการพัฒนาที่จะนำไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) ศึกษาระดับการรับรู้ การมีส่วนร่วม และความต้องการพัฒนาพื้นที่ของประชาชน
- 2) เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการรับรู้ การมีส่วนร่วม และความต้องการพัฒนาพื้นที่ของประชาชน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
- 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ กับการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาพื้นที่ของประชาชน
- 4) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการพัฒนาพื้นที่ กับการมีส่วนร่วมของประชาชน

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรง (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน มีค่าคะแนนมากกว่า 0.5 ทุกข้อคำถามและมีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของครอนบาคเท่ากับ 0.974 ทำการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนสิงหาคม 2563 โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ จากประชากร 509 ครั้วเรือนในพื้นที่ชุมชนตรอกวังหลัง (สำนักงานเขตบางกอกน้อย, 2563) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรทาร์โร่ ยามาเนได้จำนวน 250 ครั้วเรือน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าที่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ กำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ปรากฏผลตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับการรับรู้ การมีส่วนร่วมและความต้องการในการพัฒนาพื้นที่ของประชาชน

ความคิดเห็นของประชาชน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
การรับรู้ของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่ตรอกวังหลัง	3.13	1.14	ปานกลาง
ความเหมาะสมทั่วถึงของรูปแบบและช่องทางในการประชาสัมพันธ์	3.37	1.12	ปานกลาง
การมีระยะเวลาเพียงพอในการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าเกี่ยวกับแผนการพัฒนาชุมชนของหน่วยงาน	3.27	1.20	ปานกลาง
การแจ้งหรือประชาสัมพันธ์ผลการปฏิบัติงาน การรายงานความก้าวหน้าของโครงการหรือกิจกรรม	3.02	1.32	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ของประชาชน	2.20	1.02	น้อย
ด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์	2.67	1.16	ปานกลาง
ด้านการปฏิบัติงานร่วมกัน	2.24	1.12	น้อย
ด้านการติดตามประเมินผลร่วมกัน	1.92	1.16	น้อย
ความต้องการในการพัฒนาพื้นที่ของประชาชน	3.29	1.23	ปานกลาง
ด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจ	3.53	1.33	ปานกลาง
ด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	3.44	1.37	ปานกลาง
ด้านการจัดระเบียบชุมชน	3.18	1.56	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า การรับรู้ของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนตรอกวังหลังในภาพรวม มีการรับรู้อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยการรับรู้มากที่สุด ในเรื่องความเหมาะสมทั่วถึงของรูปแบบและช่องทางในการประชาสัมพันธ์ รองลงมาเป็นเรื่องการมีระยะเวลาเพียงพอในการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าเกี่ยวกับแผนการพัฒนาชุมชนของหน่วยงาน ในขณะที่เรื่องการแจ้งหรือประชาสัมพันธ์ผลการปฏิบัติงาน การรายงานความก้าวหน้าของโครงการหรือกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยการรับรู้น้อยที่สุด

ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนตรอกวังหลังของประชาชน ในภาพรวมมีส่วนร่วมน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดในด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์ รองลงมา คือ ด้านการปฏิบัติงานร่วมกัน ในขณะที่ด้านการติดตามประเมินผลมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

สำหรับความต้องการของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนตรอกวังหลัง มีความต้องการในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดในด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจ รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ด้านการจัดระเบียบชุมชนมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

ในส่วนของการทดสอบสมมติฐาน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ปรากฏผลการทดสอบสมมติฐาน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน การวิจัย	ผลการทดสอบสมมติฐาน					
	การรับรู้		การมีส่วนร่วม		ความต้องการ	
	ยอมรับ	ปฏิเสธ	ยอมรับ	ปฏิเสธ	ยอมรับ	ปฏิเสธ
1.เปรียบเทียบความแตกต่าง						
ปัจจัยส่วนบุคคล						
เพศ		✓		✓		✓
อายุ	✓		✓			✓
ระดับการศึกษา	✓			✓		✓
อาชีพ	✓			✓	✓	
สถานภาพสมรส	✓		✓			✓
2.ศึกษาความสัมพันธ์						
การรับรู้			✓		✓	
ความต้องการ			✓			

จากตารางที่ 2 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการรับรู้ การมีส่วนร่วม และความต้องการพัฒนาพื้นที่ของประชาชน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุดที่จบการศึกษา อาชีพ และสถานภาพสมรส ที่ต่างกันมีการรับรู้ในการพัฒนาพื้นที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ในขณะที่การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ของประชาชน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า เฉพาะอายุและสถานภาพสมรสที่ต่างกันจึงจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สำหรับการเปรียบเทียบความต้องการในการพัฒนาพื้นที่ของประชาชน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า มีเพียงอาชีพต่างกันที่มีความต้องการในการพัฒนาพื้นที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ซึ่งปรากฏผลการทดสอบสมมติฐานตามตารางที่ 2 ดังนี้ การรับรู้ของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ของประชาชน และการรับรู้ของประชาชนยังมีความสัมพันธ์กับความต้องการในการพัฒนาพื้นที่ของประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

นอกจากนี้ผลการทดสอบสมมติฐานยังแสดงให้เห็นว่า ความต้องการพัฒนาพื้นที่ของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ของประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้ว่า การรับรู้ของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนตรอกวังหลังในภาพรวมมีการรับรู้ในระดับปานกลาง โดยเห็นว่ารูปแบบและช่องทางในการประชาสัมพันธ์มีความเหมาะสม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในพื้นที่ชุมชนตรอกวังหลังได้มีการติดตั้งหอกระจายข่าวของชุมชน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้รับทราบข้อมูลข่าวสารผ่านทางช่องทางนี้มากที่สุดถึงร้อยละ 79.6 ในขณะที่การแจ้งหรือประชาสัมพันธ์ผลและการรายงานความก้าวหน้าการปฏิบัติงานเมื่อเริ่มดำเนินการไปแล้ว หน่วยงานที่ดำเนินการยังไม่มีรายงานความก้าวหน้าขณะปฏิบัติงาน เพราะมุ่งให้ความสนใจไปที่การดำเนินการให้แล้วเสร็จมากกว่า และอาจเป็นการรายงานผลการดำเนินงานที่ไม่ได้เผยแพร่ให้ประชาชนได้รับทราบเป็นการทั่วไป

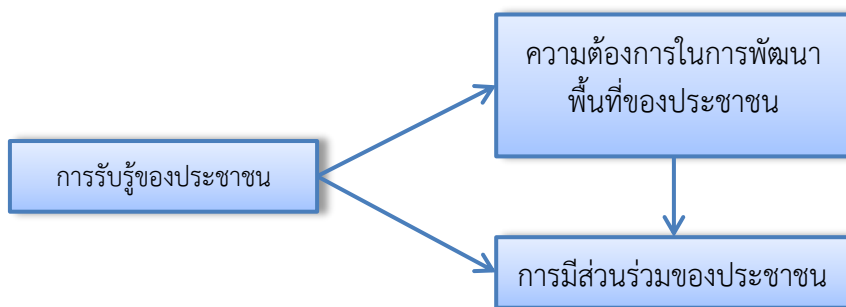
ในขณะที่การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนตรอกวังหลัง ในภาพรวมมีส่วนร่วมน้อย โดยเน้นไปที่การมีส่วนร่วมในด้านการรับและแบ่งปันผลประโยชน์ ซึ่งอาจสะท้อนความเป็นจริงที่ว่าสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่จะเกิดคำถามว่า “ทำแล้วได้อะไร” เป็นสิ่งที่ทุกคนให้ความสนใจ และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดจะพบว่า กลุ่มตัวอย่างจะให้ความสนใจกับความสะดวกสบาย การมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความปลอดภัย อย่างไรก็ตามในอีก 3 ด้านซึ่งมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมน้อยกว่า สะท้อนให้เห็นว่าอาจเป็นเพราะประชาชนยังให้ความสำคัญน้อยกว่า เมื่อเทียบกับการรับและแบ่งปันผลประโยชน์ และถึงแม้ว่าประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วม แต่ก็จะเป็นเฉพาะกลุ่มที่เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร หรืออยู่ใกล้ชิดกับกลุ่มผู้นำชุมชนเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจที่พบว่า ประชาชนมีการตรวจสอบการบริหารงานน้อย

สำหรับความต้องการของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนตรอกวังหลัง มีความต้องการพัฒนาพื้นที่ในระดับปานกลาง โดยมีความต้องการในด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ สอดคล้องกับสภาพลักษณะทั่วไปของชุมชนที่เป็นย่านการค้าเก่าแก่ และเป็นตลาดชุมชนขนาดใหญ่ สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว ค่าขายเป็นหลักเพื่อการยังชีพของตนเองและครอบครัว ในขณะที่ประชาชนมีความต้องการพัฒนาด้านการจัดระเบียบชุมชนน้อยที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะที่ผ่านมาชุมชนตรอกวังหลังให้ความสำคัญกับการจัดระเบียบชุมชน และมีการดำเนินการต่อเนื่องมาพอสมควร เห็นได้จากปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดและอาชญากรรมลดลง มีคณะกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง จึงเป็นไปได้ว่า การจัดระเบียบชุมชนที่มีอยู่ดีพอสมควร

ทั้งนี้จากผลการทดสอบสมมติฐาน กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุดที่จบการศึกษา อาชีพ และสถานภาพสมรส ที่ต่างกันมีการรับรู้ในการพัฒนาพื้นที่ไม่แตกต่างกัน แสดงว่า การรับรู้ไม่ได้จำกัดอยู่ที่ปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า การรับรู้เป็นกระบวนการที่บุคคลให้ความหมาย โดยตีความจากประสาทสัมผัสที่ได้รับ ซึ่งมีความแตกต่างกันได้จากตัวผู้รับรู้เอง เป้าหมาย และสภาพแวดล้อม (วิรัช สงวนวงศ์วาน, 2546; Champoux, 2006; Mowen & Minor, 1998)

ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุและสถานภาพสมรสที่ต่างกันมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่แตกต่างกัน โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 20 – 30 ปี จะมีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 51 – 60 ปี ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพโสด มีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพสมรส และหย่าร้าง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะช่วงวัย 20 – 30 ปี และบุคคลที่มีสถานภาพโสด อาจจะยังไม่มีภาระรับผิดชอบมาก ทั้งในเรื่องของภาระทางครอบครัวการมีบุตร และเป็นช่วงวัยเพิ่งเริ่มทำงาน อาจจะยังพอมีเวลา มีกำลังและความกระตือรือร้นในการเข้ามามีส่วนร่วมได้มากกว่า

นอกจากนี้ยังพบว่า อาชีพต่างกันมีความต้องการในการพัฒนาพื้นที่แตกต่างกัน โดยผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพหรือว่างงาน ผู้ที่รับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ และผู้ที่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว จะมีความต้องการในการพัฒนาพื้นที่มากกว่าอาชีพพนักงานศึกษา อาจเป็นเพราะในแต่ละกลุ่มอาชีพให้ความสำคัญกับเรื่องผลประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนาพื้นที่ เพื่อความมั่นคงและความเป็นอยู่ที่ดี จึงมีความต้องการในการพัฒนาพื้นที่มากกว่ากลุ่มอาชีพพนักงานศึกษาที่มีหน้าที่ในการศึกษาหาความรู้

ภาพที่ 1 ผลการทดสอบความสัมพันธ์

สำหรับผลการทดสอบความสัมพันธ์ตามภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่า การรับรู้และความต้องการของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาพื้นที่ สะท้อนว่า เมื่อประชาชนมีการรับรู้มากขึ้นและทราบถึงความต้องการจะทำให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่มากขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับคำอธิบายที่ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกิดขึ้นได้ ต่อเมื่อประชาชนได้มีโอกาสรับรู้เรื่องราวและเข้าถึงข้อมูลข่าวสารก่อนในเบื้องต้น (อุทัย ปริญาสุทธีนันท์, 2561) และเมื่อประชาชนทราบความต้องการของตนเองว่ามีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับโครงการที่หน่วยงานรัฐกำลังดำเนินการ ก็จะสนใจเข้าไปมีส่วนร่วม

ในขณะเดียวกันการรับรู้ของประชาชนมีความสัมพันธ์กับความต้องการในการพัฒนาพื้นที่ของประชาชน แสดงให้เห็นว่า เมื่อประชาชนมีการรับรู้มากขึ้นจะทำให้ประชาชนทราบถึงความต้องการในการพัฒนาพื้นที่มากขึ้นตามไปด้วย

อย่างไรก็ตามจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ยังได้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาเชิงพื้นที่ชุมชนตรอกวังหลัง เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานครสามารถสรุปได้ดังนี้

ด้านการรับรู้ของประชาชน พบว่า ช่องทางการสื่อสารภายในชุมชนที่ใช้เป็นประจำ จะมีเฉพาะทางเสียงตามสาย หรือที่เรียกว่า หอกระจายข่าว แต่มักจะมีสัญญาณรบกวน หรือได้ยินไม่ชัดเจน ทำให้ประชาชนบางคนไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง และยังขาดช่องทางในการรับฟังความคิดเห็นอื่น ๆ นอกเหนือจากการประชุม เพราะสมาชิกในชุมชนอาจมีเวลาว่างไม่ตรงกันทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้ นอกจากนี้ยังขาดความสม่ำเสมอในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน เห็นได้จากการที่ประชาชนส่วนใหญ่จะทราบข่าวต่อเมื่อมีเจ้าหน้าที่ลงมาเตรียมพื้นที่ แต่ในขั้นตอนการวางแผน และการรายงานผลการดำเนินงาน หรือการรายงานความก้าวหน้ายังไม่มีการประชาสัมพันธ์เพียงพอเท่าที่ควร

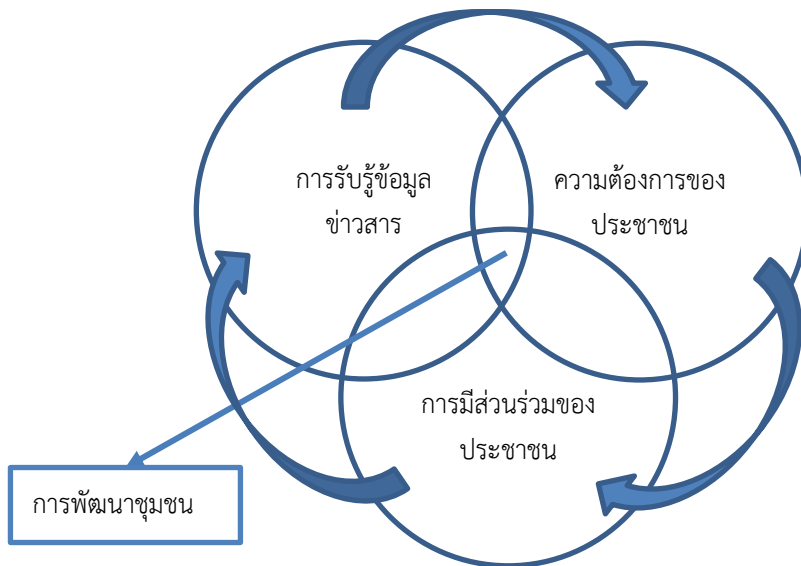
ในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่า การประชุมและรับฟังความคิดเห็นยังจำกัดเฉพาะบางกลุ่ม ทำให้มีการรับฟังความคิดเห็นไม่ทั่วถึง และยังมีอุปสรรคจากความตระหนักรู้ถึงการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยประชาชนมักคิดว่า “ธุระไม่ใช่” หรือ “เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ ไม่เกี่ยวกับตนเอง” รวมถึงการเข้ามาอยู่ในพื้นที่ไม่นาน ไม่ได้รับการเชิญชวน ไม่สนใจ จึงทำให้ขาดการเข้าไปมีส่วนร่วม

สำหรับด้านความต้องการพัฒนาพื้นที่ของประชาชน กลุ่มตัวอย่างสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม เช่น พื้นที่ชุมชนมีจำกัด ทำให้การจัดสรรพื้นที่ทำได้ยาก รวมถึงการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีขนาดใหญ่ไม่สามารถทำได้เช่นกัน และด้วยความที่ชุมชนตรอกวังหลังเป็นที่เปิด เป็นทั้งตลาด และจุดเชื่อมต่อการคมนาคมขนส่ง ส่งผลให้มีประชาชนนอกพื้นที่ผ่านเข้าออกเป็นจำนวนมาก จึงยากต่อการจัดระเบียบและรักษาความปลอดภัยในชุมชน นอกจากนี้การเป็นตลาดค้าขาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหาร ส่งผลให้มีขยะมูลฝอยเป็นจำนวนมาก และการมีพื้นที่ติดแม่น้ำเจ้าพระยา จึงได้รับผลกระทบจากน้ำขังเสมอเวลาเข้าสู่ฤดูฝน เป็นต้น

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้กับความต้องการในการพัฒนาพื้นที่และการมีส่วนร่วมของประชาชน และความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการในการพัฒนาพื้นที่กับการมีส่วนร่วมของประชาชน (ตามภาพที่ 1) ซึ่งเป็นการสนับสนุนว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกิดขึ้นเมื่อประชาชนได้รับรู้และทราบถึงความต้องการในการพัฒนา และเมื่อประชาชนมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ดี ย่อมที่จะทราบความต้องการเพื่อพัฒนาพื้นที่ของตนเองได้ ดังนั้นการให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารนั้น เป็นสิทธิที่บุคคลย่อมได้รับทราบข้อมูลข่าวสารสาธารณะ ที่หน่วยงานของรัฐจะต้องเผยแพร่ให้สาธารณชนได้รับทราบ เหตุผลสำคัญที่ทำให้ประชาชนให้ความสนใจเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลังจากรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ

เนื่องมาจากการรับรู้ของประชาชนนั้น จะนำมาซึ่งการแสดงออกถึงความต้องการในการพัฒนาแก้ไข หรือปรับปรุงสิ่งที่เป็นข้อบกพร่อง ได้แก่ ความไม่พึงพอใจ ไม่สะดวกสบาย หรือเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิต หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงทำการสำรวจความต้องการของประชาชนเพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาที่พึงประสงค์ เป็นข้อมูลให้หน่วยงานของรัฐสามารถนำไปกำหนดเป็นนโยบาย แผนงาน และโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนได้

ภาพที่ 2 ความเกี่ยวเนื่องกันของการรับรู้ ความต้องการ และการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากภาพที่ 2 แสดงถึงความเกี่ยวเนื่องกันของการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความต้องการพัฒนาพื้นที่ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นวงจรต่อเนื่องไป เพราะเมื่อประชาชนมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเพิ่มมากขึ้น ยิ่งทำให้ทราบถึงความต้องการในการพัฒนาและเป็นองค์ประกอบเพื่อการตัดสินใจตามความต้องการของประชาชน เป็นแรงผลักดันให้ประชาชนมีความสนใจเข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาในศตวรรษที่ 21 ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากการส่งข่าวสารประชาสัมพันธ์ให้เกิดการรับรู้ และการตอบสนองได้ตรงกับความต้องการของประชาชน จึงเป็นกุญแจแห่งความสำเร็จ (Key Success Factors) ของภาครัฐในการพัฒนาพื้นที่ของชุมชนต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้แบ่งข้อเสนอแนะออกเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนแรกเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ส่วนที่สองเป็นข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ และส่วนที่สามเป็นข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ตั้งแต่ก่อนเริ่มดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และหลังจากดำเนินการแล้วเสร็จ ให้แก่สมาชิกในชุมชนทราบอย่างทั่วถึง ผ่านช่องทางที่หลากหลายมากขึ้น

1.2 ควรสนับสนุน ส่งเสริม และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมกับการดำเนินงานจากหน่วยงานภาครัฐ

1.3 ควรมีการสนับสนุนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ในการประชาสัมพันธ์ ควรดำเนินการผ่านช่องทางออนไลน์ที่ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย และใช้ประจำ เช่น Facebook Line และ Twitter เป็นต้น

2.2 จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกในชุมชน หรือตั้งกล่องรับความคิดเห็น เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสสะท้อนปัญหาของชุมชนได้

2.3 จัดให้มีอาสาสมัครชุมชนหมุนเวียนกันเข้ามาร่วมรับผิดชอบ และหมุนเวียนกันเป็นตัวแทนในคณะกรรมการชุมชนให้มีความหลากหลายมากขึ้น

2.4 จัดให้มีการแสดงผลการดำเนินงานและความก้าวหน้าตามแผนพัฒนา เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามาตรวจสอบการบริหารงาน และเปิดโอกาสให้มีการซักถามได้

2.5 จัดอบรมให้ความรู้ ส่งเสริมและพัฒนาทักษะอาชีพที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์แก่ผู้ประกอบการในชุมชน โดยอาจพิจารณาถึงหลักสูตรฝึกอบรมที่เกี่ยวกับผู้ประกอบการ หรือวิชาชีพที่สร้างรายได้ได้

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับงานวิจัยนี้ อาจมีข้อจำกัดบางประการ ทั้งในเรื่องของการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลที่อยู่ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (สิงหาคม 2563) ซึ่งอาจทำให้ความคิดเห็นของประชาชนกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม มีโอกาสเบี่ยงเบนในบางประเด็นได้ เช่น การให้ความสำคัญเกี่ยวกับสุขภาพและระบบสาธารณสุข เป็นต้น อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้สรุปประเด็นสำหรับข้อเสนอแนะการวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

3.1 เพิ่มการศึกษารูปแบบโครงสร้างของชุมชนในด้านอื่น ๆ เพิ่มเติม อาทิ จำนวนประชากรแออัด และคุณลักษณะที่เหมือนหรือแตกต่างกันกับชุมชนใกล้เคียง

3.2 เพิ่มการศึกษาระเบียบการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ การพัฒนาชุมชนที่เป็นอุปสรรคในอดีต โดยเปรียบเทียบ

3.3 ควรศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารหน่วยงานส่วนกลาง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน สมาชิกในชุมชนในด้านการปฏิบัติงาน

3.4 เพิ่มการศึกษาข้อเท็จจริงในเชิงลึก ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดสนทนาแบบกลุ่มระหว่างหน่วยงานราชการกับสมาชิกในชุมชน และระหว่างผู้นำชุมชน กรรมการกับสมาชิกในชุมชนเอง

เอกสารอ้างอิง

- เดลินิวส์. (2563). สัญจร “ชุมชนตรอกวังหลัง” สอนภาษาผู้ค้าตังนักท่องเที่ยว. สืบค้น 13 มีนาคม 2563, จาก www.dailynews.co.th/bangkok/759666
- เดโช แสงภักดี. (2546). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ของสมาชิกกลุ่มอาชีพ จังหวัดขอนแก่น (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรม). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). การมีส่วนร่วม: แนวคิด ทฤษฎี และกระบวนการ. ใน เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา วันที่ 17 มิถุนายน 2551. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- นิภาพร รัตนปริยานุช. (2556). ความต้องการในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี (ปัญหาพิเศษปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป). ชลบุรี: วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี. (2561, 13 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 134 ตอนที่ 82. หน้า 1.
- วิรัช สงวนวงศ์วาน. (2546). การจัดการพฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพฯ: เพียร์สันเอดดูเคชั่น.
- สำนักงานเขตบางกอกน้อย. (2563). ข้อมูลชุมชนในเขตบางกอกน้อยที่จัดตั้งตามระเบียบกรุงเทพมหานคร. สืบค้น 13 มีนาคม 2563. จาก <http://www.bangkok.go.th/bangkoknoi/page/sub/21263/>
- สุจินตรา สะพุ่ม. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในนโยบายการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของ ททท. กรณีศึกษา: เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี (การค้นคว้าอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรม การบริการและการท่องเที่ยว). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- สำนักงานโยธา กรุงเทพมหานคร. (2562). สำนักงานโยธา กทม.ลงพื้นที่สำรวจย่านวังหลัง...เพื่อเตรียมปรับปรุงทัศนียภาพให้เห็นถนนคนเดินแห่งใหม่. สืบค้น 21 เมษายน 2563, จาก <http://203.155.220.238/dpw/index.php/yota-news/yota-news-activity/5129-news-activity-1-18-12-62>
- อุทัย ปริญญาสุทธินันท์. (2561). การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- Cohen, J.M. & N.T. Uphoff. (1980). "Participation's Place in Rural Develop : Seeking Clarity Through Specificity" *World Development* 8(3) 213 – 235.
- Champoux, J. E. (2006). *Organization Behavior: Integrating, Groups, and Organization*. New York: Thomson/South – Western.
- Mowen, J. C. & Monor, M. (1998). *Consumer Behavior*. 5th ed. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice – Hall.

